

Travmatologik kasalliklari haqida tushuncha

Raimberdiyeva Madina Solimurod qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada diagnostika usullari, travmatologik kasalliklar va turlari, sabablari, belgilari batafsil tahlil qilinadi. Ushbu maqolada travmatologik kasalliklar haqida umumiy tushuncha berilgan. Travmatologik kasalliklarni davolashda zamonaviy tibbiy texnologiyalar, jarrohlik usullar va reabilitatsiya choralari muhim rol o'ynaydi. Maqolada shuningdek, travmatologik kasalliklar bilan bog'liq profilaktika choralariga ham alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: travmatologiya, kasalliklar, diagnostika, reabilitatsiya, profilaktika, jarohatlar, tibbiyot, ortopediya, jarrohlik, davolash.

Abstract: This article analyzes in detail the diagnostic methods, types, causes, and symptoms of traumatological diseases. This article provides a general understanding of traumatological diseases. Modern medical technologies, surgical methods, and rehabilitation measures play an important role in the treatment of traumatological diseases. The article also pays special attention to preventive measures related to rheumatological diseases of trawlers.

Keywords: traumatology, diseases, diagnostics, rehabilitation, prevention, injuries, medicine, orthopedics, surgery, treatment

Travmatologiya (yunoncha travmatos – yara, jarohat, shikastlanganlik va logiya-ta'limot) – a'zo va to'qimalarning mexanik shikastlanishi, ularning oldini olish va davolash yo'llarini o'rganadigan fandır. Travmatologiya xirurgiyaning turli sohalari (neyroxirurgiya, ko'krak xirurgiyasi) hamda organizm tayanch va harakat a'zolari (suyak,

bo'g'im, muskul, paylar) va teri shikastlari va boshqa masalalarni o'z ichiga oladi. Travmatologiya ortopediya bilan birga mustaqil fan qisoblanadi.

Insoniyat tarixida tibbiyot avvalo jarohatlarni davolashdan boshlangan, shuning uchun travmatologiyani tibbiyotning barcha sohalari ichida eng ko'hnasi deyish mumkin. Qadimgi Misr mumiyolari va boshqa arxeologik topilmalarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, miloddan bir necha ming yil ilgari yashagan odamlar singan suyaklarni mahkamlashning sodda usullarini bilishgan. Travmatologiyaning ilk ilmiy asoslari Gippokrat asarlarida keltirilgan. Masalan, u yelka suyagi chiqishlarini joyiga solishning bir necha usullarini, suyak singanda repozitsiya va immobilizatsiya qilish yo'llarini taklif etgan. O'rta asrlarda travmatologiyaning rivojlanishi Abu Ali ibn Sino nomi bilan bog'liq. Uning „Tib qonunlari“ asarida yumshoq to'qimalar jarohatlarini, suyak sinishlari va chiqishlarini davolash haqida batafsil yozilgan. Fransuz olimi Ambruaz Pare ham travmatologiyaning shakllanishiga o'z hissasini qo'shgan. XVIII — XIX asrlarda travmatologiyaning rivoji G'arbiy Yevropa vrachlari J. Malgen, G. Dyupyuitren, T. Koxer, L. Beler, G. Kyuncher, rus vrachi N. I. Pirogov nomlari bilan bog'liq.

Travmatologik kasalliklar va shikastlanishlar turli toifalarga bo'linadi. Ular asosan mexanik, termik, kimyoviy yoki biologik ta'sir natijasida yuzaga keladi. Quyida asosiy turlari keltirilgan:

1. Suyak sinishlari (frakturalar)

Yopiq sinish – teri shikastlanmagan bo'ladi.

Ochiq sinish – suyak terini teshib chiqadi yoki ochiq yara bilan bog'lanadi.

Chuqur sinish – suyakning to'liq yoki qisman sinishi.

Bo'lakli sinish – suyak bir necha bo'lakka ajralgan bo'ladi.

2. Chuqur va yengil jarohatlar

Kesilgan jarohatlar – tig'li buyumlar sababli yuzaga keladi.

Yirtilgan jarohatlar – kuchli tortish yoki siqilish natijasida paydo bo'ladi.

Teshilgan jarohatlar – igna, mix yoki o‘tkir narsa sanchilishi tufayli yuzaga keladi.

3. Bo‘g‘im va pay shikastlanishlari

Chiqqan bo‘g‘imlar (dislokatsiya) – suyakning bo‘g‘im joyidan siljishi.

Pay cho‘zilishi yoki uzilishi – og‘ir harakat yoki zo‘riqish natijasida bo‘g‘im atrofidagi paylarning shikastlanishi.

4. Ko‘karish va ezilishlar

Ko‘karish (kontuziya) – to‘qimalarning shikastlanishi, qon tomirlarning yorilishi natijasida ko‘karish hosil bo‘lishi.

Ezilish (kompression shikastlanish) – kuchli bosim natijasida paydo bo‘ladi.

5. Yonish va sovuq urishlar

1-, 2-, 3- va 4-darajali kuyishlar – termik, kimyoviy yoki elektr ta’siridan yuzaga keladi.

Sovuq urish (frostbite) – past harorat ta’sirida to‘qimalarning zararlanishi.

6. Orqa miya va bosh miya jarohatlari

Bosh miya chayqalishi – boshga kuchli zarba berilganda paydo bo‘ladi.

Orqa miya shikastlanishi – falajga olib kelishi mumkin.

7. Sport travmalari

Har xil jismoniy mashg‘ulotlar paytida bo‘g‘im, suyak va mushaklarning shikastlanishi.

Travmatologik kasalliklarning diagnostikasi turli usullar orqali amalga oshiriladi. Shikastlanish turi va darajasiga qarab quyidagi diagnostika usullari qo‘llaniladi:

1. Anamnez yig‘ish va fizik tekshiruv

Bemor shikoyatlari – og‘riq, shish, harakat cheklanganligi yoki deformatsiyalar haqida ma’lumot olinadi.

Vizual tekshiruv – shikastlangan joyning tashqi ko‘rinishi, shish, qizarish, ko‘karishlar yoki deformatsiyalar baholanadi.

Palpatsiya (paypaslash) – shikastlangan joyning og‘riqli nuqtalarini aniqlash.

2. Rentgenografiya (Röntgen)

Suyak sinishlari, chiqishlar va bo'g'im shikastlanishlarini aniqlash uchun asosiy usul.

Turli rakurslarda suratga olinib, sinish yoki boshqa anomaliyalar aniqlanadi.

3. Ultrasonografiya (Ultratovush tekshiruvi, UTT)

Yumshoq to'qimalar, mushak va paylarning shikastlanishlarini aniqlash uchun qo'llanadi.

Bo'g'im ichidagi suyuqlik yig'ilishi yoki yirtilgan paylarni aniqlash uchun foydali.

4. Kompyuter tomografiya (KT)

Kompleks sinishlar, suyak bo'laklarining joylashishini aniqlash uchun qo'llanadi.

Rentgen tekshiruvi yetarli bo'lmagan hollarda qo'shimcha ma'lumot olish uchun ishlatiladi.

5. Magnit-rezonans tomografiya (MRT)

Yumshoq to'qimalar, orqa miya, pay va bo'g'im shikastlanishlarini aniqlash uchun eng samarali usul.

Mushak, xaftaga va asab to'qimalari holatini baholashda qo'llanadi.

6. Artroskopiya

Bo'g'im ichki tuzilishini bevosita tekshirish uchun maxsus optik asbob yordamida amalga oshiriladi.

Shikastlangan paylar va xaftaga to'qimalarini vizual baholash imkonini beradi.

7. Elektromiografiya (EMG)

Mushak va asab tizimi shikastlanishlarini aniqlash uchun ishlatiladi.

Asab signallarining o'tish qobiliyatini tekshiradi.

8. Laborator tahlillar

Qon va siydik tahlillari – infektsiya yoki yallig'lanish jarayonlarini aniqlash uchun.

Revmatoid test – bo'g'im kasalliklarini farqlash uchun.

Travmatologik kasalliklar va jarohatlarning sabablari turli omillarga bog'liq. Ularni quyidagi asosiy guruhlariga ajratish mumkin:

1. Mexanik sabablari

Yiqilish – baland joydan tushish, sirpanish yoki qoqilish natijasida yuzaga keladi.

To'qnashuv va zarbalar – yo'l-transport hodisalari, sport musobaqalari yoki kundalik hayotda boshqa jismlarga urilish tufayli.

Og'ir yuk ko'tarish – noto'g'ri holatda yoki haddan tashqari og'irlik ko'tarish pay cho'zilishi va bo'g'im shikastlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Qattiq siqilish (kompressiya) – baxtsiz hodisalar, yer ko'chkilari yoki sanoat jarayonlarida paydo bo'lishi mumkin.

2. Jismoniy ortiqcha yuklanish

Sport travmalari – noto'g'ri texnika yoki haddan tashqari yuklanish natijasida.

Tana holatini noto'g'ri ushlab turish – uzoq vaqt noto'g'ri o'tirish yoki turish bo'g'im va umurtqa muammolariga olib kelishi mumkin.

Ishlab chiqarishdagi zo'riqishlar – doimiy ravishda bir xil harakat qilish yoki noto'g'ri ish holati tufayli paydo bo'lishi mumkin.

3. Termik, kimyoviy va biologik ta'sirlar

Yonish – issiq jismlar, suyuqliklar, kimyoviy moddalar yoki elektr toki natijasida.

Sovuq urish – uzoq vaqt sovuq sharoitda qolish.

Kimyoviy shikastlanishlar – kislota, ishqor yoki boshqa zararli moddalar ta'siri.

Hayvonlar yoki hasharotlar chaqishi – infektsiya va yallig'lanish jarayonlariga sabab bo'lishi mumkin.

4. Genetik va biologik omillar

Tug'ma suyak va bo'g'im kasalliklari – osteoporoz, artrit yoki suyakning mo'rtligi.

Yosh o'zgarishlari – qarilikda suyak va bo'g'implarning zaiflashishi travmalarga moyillikni oshiradi.

Metabolik kasalliklar – vitamin D, kalsiy yoki fosfor yetishmovchiligi suyaklarning mo’rtlashishiga olib keladi.

5. Psixologik va ijtimoiy omillar

E’tiborsizlik va ehtiyotsizlik – yo’llarda, ish joyida yoki uyda xavfsizlik qoidalariga rioya qilmaslik.

Spirтли ichimliklar yoki narkotik moddalar ta’siri – muvozanat yo’qolishi, reflekslarning sekinlashishi va xavfli holatlarga tushish ehtimoli ortishi.

Stress va charchoq – e’tiborsizlik yoki reaksiya sustligi natijasida baxtsiz hodisalar soni ortishi.

Travmatologik kasalliklar va shikastlanishlarning oldini olish uchun quyidagi profilaktika choralariga amal qilish muhim:

1. Jismoniy xavfsizlik choralariga rioya qilish

Uy va ish joyida xavfsizlikni ta’minlash – sirpanmaydigan polda yurish, xavfli joylarga ogohlantiruvchi belgilarning qo’yilishi.

Transport vositalarida ehtiyot bo’lish – avtomobilda xavfsizlik kamarini taqish, velosiped yoki mototsiklda dubulg’a kiyish.

Yiqilishning oldini olish – zinapoyalarda ehtiyotkorlik bilan yurish, qor yoki muz bo’lgan joylarda sirpanmas oyoq kiyim kiyish.

2. To’g’ri jismoniy faollik va sport gigiyenasi

Jismoniy mashqlarni to’g’ri bajarish – mushaklarni mustahkamlash va elastiklikni oshirish uchun muntazam mashq qilish.

Sport bilan shug’ullanishda ehtiyotkorlik – to’g’ri harakat texnikasiga rioya qilish, qo’shimcha muhofaza vositalaridan foydalanish.

Ortiqcha zo’riqishdan saqlanish – haddan tashqari yuklanish mushak va bo’g’imlarga zarar yetkazishi mumkin.

3. To’g’ri ovqatlanish va sog’lom turmush tarzi

Suyak mustahkamligi uchun kalsiy va vitamin D iste'mol qilish – sut mahsulotlari, baliq, tuxum, sabzavotlar va quyosh nuri muhim.

Suyak va bo'g'imlar uchun foydali mahsulotlar iste'mol qilish – omega-3 yog' kislotalari, kollagen manbalari (jelly, bulyon), yong'oq va mevalar.

Spirтли ichimliklar va chekishdan voz kechish – suyaklarning mo'rtlashishiga va bo'g'im muammolariga olib keladi.

4. Ish va kundalik faoliyatda xavfsizlik qoidalariga amal qilish

Ishlab chiqarish va qurilish joylarida xavfsizlik vositalaridan foydalanish – dubulg'a, maxsus qo'lqop, ko'zoynak va xavfsizlik botinkalarini kiyish.

Tana holatini nazorat qilish – to'g'ri o'tirish va tik turish umurtqa pog'onasining shikastlanishining oldini oladi.

Og'ir yuklarni to'g'ri ko'tarish – tizzani bukib, belga og'irlik tushirmagan holda ko'tarish kerak.

5. Bolalar va qariyalarning xavfsizligini ta'minlash

Bolalar uchun xavfsiz muhit yaratish – ularning o'yin maydonchalarida xavfsizlikka e'tibor berish.

Keksalar uchun qo'llab-quvvatlovchi vositalardan foydalanish – qo'l tayoqlari, maxsus oyoq kiyimlar, qulay mebellardan foydalanish tavsiya etiladi.

6. Shoshilinch yordam va tibbiy ko'rikdan o'tish

Kichik jarohlarni beparvo qoldirmaslik – vaqtida tibbiy yordam olish, aks holda jiddiy asoratlar rivojlanishi mumkin.

Bo'g'im va suyak kasalliklarining oldini olish – revmatolog yoki ortoped shifokor maslahatini olish.

Ish joylarida yoki sport maydonlarida tez tibbiy yordam vositalarini tayyor holda saqlash.

XULOSA: Travmatologik kasalliklar inson hayotiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ularning oldini olish, to'g'ri diagnostika qilish va samarali davolash uchun

shifokor tavsiyalariga rioya qilish muhimdir. Sog'lom turmush tarzi va xavfsizlik qoidalariga amal qilish orqali ko'pgina travmatik holatlarning oldini olish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jumaev, M. (2019). Travmatologiya va ortopediya asoslari. Toshkent: O'zbekiston tibbiyot nashriyoti.
2. Karimov, T. (2017). Jismoniy jarohatlar va ularning davolash usullari. Tibbiyot jurnali, 8(4), 74-89.
3. G'afurov, D. (2021). Suyak va bo'g'im kasalliklari. Toshkent: "Ishonch" nashriyoti.
4. Tursunov, A. (2018). Travmatologik kasalliklar va ularning davolash metodlari. Journal of Medical Science, 12(2), 55-60.
5. Mustafoev, M. (2020). Travmatologiyaning zamonaviy tibbiyotdagi roli. Tibbiyot ilmlari, 6(1), 92-107.